

Saatteeksi

"He läksivät juoksemaan Helsinkiä kohden." Muistattehan? Kiljusen herrasväki. Se, josta Yrjö Varpio on sanonut, että Jalmari Finnen Kiljuset ovat ensimmäinen keskiluokan kuvaus Suomen kirjallisuudessa.

Kiljuset olivat kuulleet, että Helsingissä vietettiin suurta urheilujuhlaa. Ja koska Kiljusilla oli "aina ollut tavattoman suuri innostus kaikkeen, mikä koskee urheilua", isä Kiljunen julisti: "Sinne me menemme!"

Juhlille Kiljuset menivät tietysti juoksemalla. Hehän "olivat maan parhaat juoksijat". Joukko eteni kuin Blitzkrieg, hävityksen kauhustus, ja ryhtyi perillä "uudella tavalla järjestämään urheiluja", nostamaan urheilua "ennearvaamattomaan täydellisyteen". Vallankumoushan siitä lopulta tuli, vaikkakin "sattumalta", kulttuurivallankumous, josta Mao olisi ollut kateellinen.

Kiljusten vallankumous ilmestyi kirjakaappoihin vuonna 1921. Tyyli on finneläinen satiiri, kansallinen itseironia, jota voi lukea taaksepäin vuoden 1918 lävitse. Nykylukija voi selata kirjaa myös vinosti eteenpäin kohti Kekkonen ja Kummolan aikaa. Urheiluväen ihailu nousee isä Kiljusen päähän niin, että hän huudattaa itsensä presidentiksi.

Historioitsija kuvaa tapahtunutta, Aristoteles saneli Runousopissaan, runoilija sitä mikä saattaisi tapahtua. Siksi runous on Aristoteleen mielestä filosofisempaa ja vakavampaa kuin historiantutkimus. Runouden kohteena ovat yleiset totuudet, se mitä tietynlainen ihminen todennäköisesti tai välttämättä sanoo, kokee ja tekee tiettyssä tilanteessa.

Aristoteleen jaottelu kuvaa omaa aikaansa, ei ole suinkaan näin jyrkkä ja on tarvittaessa ylitettävissä. Moni suomalainen historioitsija onkin kokeillut siipiään romaanin ja draaman sarjoilla, Finne itse hyvänä esimerkkinä. Samantapaiseen päätteeseen tutkija joutuu tukeutumaan vaikkapa yrittäessään pohtia, miksi muinaissukset joutuivat aikoinaan soihin ja rantamutiin. Arvoituksen äärellä ovat tässä vuosikirjassa Janne Vilkuna ja Jussi-Pekka Taavitsainen.

Urheilu ja taide ei ole aiheena mikään uusi keksintö. Ne ovat olleet aika ajoin jopa "lähentymässä", kuten Urheilijan Joulu 1934 otsikoi aukeamansa, jossa Väinö Aaltonen veistää Nurmea

ja Yrjö Jylhä poseeraa nyrkkeilyhanskoissa. Käsillä olevassa vuosikirjassa heitä vastaavat – aiheina, artikkelien kohteina – Erkki Koponen ja Pentti Haanpää. Juhani Aho avustaa lastuilevana urheilukalastajana, jonka ”kala on ottanut”.

Vuosikirja alkaa kuitenkin tehdasurheilulla. Ylevään ja yhteiseen pyrittiin niinkin karkealla kentällä, kuten Kaj Raiskio osoittaa Valkeakosken esimerkillään. Muutenkin kirjan ensimmäinen osasto nuuskii paikallista ja suvullista, aiheina kuopiolainen uinti, säynätsalolainen paini ja muuan sukutarina pitkänmatkanjuoksuna.

Kirjan neljästä artikkeliosastosta toinen koostuu akateemisista tutkimusartikkeleista. Suksen päällä ollaan ja pallon perässä, ja päinvastoin. Jalkapallo nousi jostain syystä tämänkertaisen vuosikirjan lempilajiksi. Olisiko osaltaan syynä vuoden 2006 MM-turnaus Saksassa, jonka lämmittelyksi voi vaikka lähisukulaisilleen suositella Vesa Vareksen syventävää tapauskuvausta vuoden 1954 kisojen saksalaisesta ”jalkapalloihmeestä”.

Terho Paltamo on syventynyt suomalaiseen pikaluisteluun kuin ennakoiden pessimismillään lajin punnertautumista kuluheen talven mitalitaistoihin. Ulla Pesola on penkonut Kuntotoimiston kellaria ja Minna Halonen Varalan Urheiluopiston vinttiä. Vanhoja valokuvia löytyi, ja kampanjajulisteita, suunnitteluinnostusta, aikansa kuvaa.

Vuosikirjan neljäs ja samalla viimeinen artikkelien osasto perkaa taiteen ja leikin, kynänpiirtojen ja siveltimenvetojen maailmaa. Kalojakin perataan, kuten jo mainittiin. Leena Laine onkii esiin unohdetun pätjän suomalaisen naisvoimistelun ja samalla urheiluliikkeen historiaa, Erkki Vettenniemi jatkaa kaudonkirjallisen urheilusuhteen luotaamista ja Anneli Kokkola ottaa kiinni Suomen nopeimman taidemaalarin.

Kirjan päättävässä puheenvuoro- ja arviointiosastossa käydään seminaarimatalla ja vuoden 1896 Ateenassa. Polemiikkaakin käydään, punnitaan uutuuskirjoja ja pidetään lukijoille pieni mutta visainen tietokilpailu. Kirjoittajia vuosikirjassa on kaikkiaan 26.

Jäikö jotain tekemättä, kesken? Jäi. Valkeakosken tehtaiden tuloaulassa on Erkki Koposen maalama teos. Se olisi pitänyt käydä tarkistamassa ja kuvaamassa. Ehkä sen teemmekin, seuraavaan vuosikirjaan.